

Мр Милован Вуковић

У раду се разматра стратегијски значај нафте на основу искустава из последњих деценија, како из угла најразвијенијих држава (највећих потрошача нафтних деривата), тако и из позиције највећих светских извозника нафте. Посебно је обрађена пажња на чињеницу да многе земље, иначе пребогате нафтом, или неким другим природним ресурсом, после почетног привредног раста, остварују знатно успоренији развој насупротив државама које оскудевају у природним богатствима. Анализирани су, такође, и политички односи земаља Каспијског басена, који, с обзиром на измењене геополитичке прилике у том делу Азије и на изузетно богате резерве нафте и гаса, постаје све привлачнији за водеће светске петролејске компаније.

Аутор, на основу анализе новијих политичких процеса, предвиђа већи стратегијски значај нафте, како за земље богате тим ресурсом, тако и за мање државе, попут Југославије на пример, које оскудевају тим енергентом.

Увод

Огроман друштвено-економски и политички значај, исцрпљивост, необновљивост и неравномерна заступљеност у различитим деловима света основне су карактеристике нафте, важног елемента националног богатства и производних снага сваке државе. Због тога, та минерална сировина има још једну специфичност – стратегијски значај, који се може сагледавати са два становишта: у ширем и у ужем смислу.¹ Први приступ се заснива на томе да је нафта основни услов за свеколике привредне активности сваке државне заједнице. Континуирано снабдевање нафтом утиче на економску стабилност земље, усклађивање њене привредне структуре и обезбеђивање планиране динамике привредног раста, што се, у суштини, одражава и на њену одбрамбену способност. Земљама са богатим резервама нафте извоз те стратешки најважније сировине требало би да буде добра основа економске и политичке стабилности, и чинилац војног јачања. Да би се предупредила могућа изненађења око снабдевања тим енергентом многе земље, посебно најразвијеније, односно њихове војно-политичке организације, предузимају најразличитије мере, укључујући и војне интервенције у одређеним

¹ Д. Миловановић, П. Радичевић, *Стратегијски значај минералних сировина*, Војноиздавачки завод, Београд, 1980, стр. 141, и П. Радичевић, *Минералне сировине у рату и миру*, НИУ Војска, Београд, 1995, стр. 51.

земљама, пре свега на Блиском истоку, уколико се процени да постоји опасност да се поремете цене на тржишту нафте. Управо због тога, подручја богата лежиштима нафте била су, по правилу, извор криза. Основа другог приступа је чињеница да је нафта, како у сировом, тако и у прерађеном стању, неопходан погонски материјал борбених и неборбених средстава оружаних снага.

Војно-политичка нестабилност нафтоносних подручја

Супротност између развијених и неразвијених земаља постаје, из дана у дан, све израженија. Највеће разлике се испољавају у домену енергетских потреба, при чему Сједињене Америчке Државе увелико предњаче у потрошњи нафте. Због великог пораста потрошње стално су се повећавале у свету и потребе за нафтом. На пример, док је 1859. године у целом свету произведено и потрошено око 5.000 тона нафте, 1960. године премашена је количина од милијарду тона нафте, 1970. произведено је око две милијарде тона, а 1997. године око три милијарде тона.² У садашње време САД троше 25 одсто производње.

Још у новембру 1974, у познатом њујоршком листу „*US News and World Report*“, објављен је чланак под насловом „Хоће ли САД заплени блискоисточну нафту?“, у којем је, између осталог, писало: „Америчка војна интервенција ради обезбеђења нафте за западне економски развијене земље не може се искључити уколико се енергетска криза претвори у међународну катастрофу“. У време ембарга извозница нафте (ОПЕК³) на извоз у САД, који је трајао од октобра 1973. до марта 1974, водећој земљи западне војне алијансе недостајало је око 125 милиона тона нафте, што се неповољно одразило на њену економску стабилност. Тада су арапске и неке друге земље – велики извозници нафте – први пут употребиле нафту као оружје политичке борбе, обустављајући извоз тог енергента у земље које су подржале агресију Израела 1976. године на Египат, Сирију и Јордан. У то време, војни планери на Западу су процењивали да би контрола Арабијског полуострва и Персијског залива могла да се оствари за неколико часова или, чак, неколико минута, те да би циљеви оружане агресије могли да буду Либија, Кувајт и Саудијска Арабија. Сматрали су да би за целу акцију биле довољне три америчке дивизије, потпомогнуте флотом из Средоземног мора. Једини проблем било је, како се тада сматрало, држање и реаговање СССР-а у критичној ситуацији.

После поскупљења⁴ нафте 1979. године поново је у САД актуелизовано стварање мобилних снага („специјални војни корпуси“, „специјалне

² Д. Миловановић, П. Радичевић, *исто*, стр. 168.

³ Организацију држава извозница нафте (Organization of the Petroleum Exporting Countries – ОПЕКС), основану 1960. године, чине: Алжир, Иран, Ирак, Нигерија, Либија, Индонезија, Еквадор, Венецуела, Катар, Саудијска Арабија, Габон, Кувајт и Уједињени Арапски Емирати. Главни задатак ОПЕКС-а јесте одређивање цене нафте у међународној трговини.

⁴ Цена нафте је у периоду од 1970. до 1983. године повећана са 0,9 на 34 долара по барелу (1 барел = 159 литара). Године 1986. нафта је имала најнижу цену

снаге“), које би се према потреби упућивале у регионе где су „угрожени витални интереси САД“. У структури америчког увоза нафте земље ОПЕК-а учествовале су 1977. године са 70 одсто.

Шестонедељни рат у Персијском заливу 1991. године (од 17. јануара до 24. фебруара) био је, између осталог, и велика светска битка за нафту, односно за регион који је најбогатији нафтоносни извор света. Наиме, са тог простора Западна Европа покрива око половину својих енергетских потреба,⁵ а Јапан чак и до 90 одсто. С друге стране, за Ирак је извоз нафте био велики извор капитала и чинилац његовог економског и војног јачања.

Иако војнички поражен, режим Садама Хусеина је дуго одолевао под оштрим санкцијама међународне заједнице, уведеним због агресије Ирака на Кувајт пре седам година. Ипак, 20. маја 1996. Ирак се, после вишемесечног противљења, помирио са захтевима Уједињених нација, па је прихватио план светске организације „нафта за храну“, понуђен ради смањења патњи ирачког становништва услед санкција. Према том споразуму, Ираку је омогућено да продаје нафту искључиво ради куповине хране и лекова. Да би се постигао тај циљ, допуштено му је да продаје 600.000 барела нафте дневно, што је знатно мање у односу на количину од 3,2 милиона барела, колико је та земља производила дневно пре завођења санкција. Иначе, када је пре санкција новац од нафте притицао, Ирак је трошио 400 милиона америчких долара на здравствену заштиту, пружајући становништву савремену медицинску опрему и ангажујући бројне медицинске раднике из Египта, Индије и Кубе. Током 1996. године буџетска ставка за здравство, међутим, пала је на 25 милиона, што је, према подацима УНИЦЕФ-а, допринело порасту умрле деце у периоду санкција (пре санкција 600, односно током санкција 4.500 умрле деце месечно).

Према одредбама Споразума, Ирак око 30 одсто зараде стечене продајом нафте троши на репарације Кувајту и другим жртвама рата у Персијском заливу, око пет одсто се користи за покривање дугорочних операција УН у Ираку (укључујући и комисије које треба да спрече Ирак у обнови производње оружја за масовно уништење), док се око 15 одсто средстава издваја за храну и лекове за потребе полуаутономних курдских области у северном делу земље. Надзор над строгом расподелом средстава од продаје нафте за назначене потребе УН обезбеђују преко посматрача непосредно на терену. Било која чланица Комитета УН која надгледа спровођење тог споразума, уколико процени да Ирак покушава да избегне заштитне мере, може да заустави извоз нафте из Ирака.

Војне интервенције на територији Ирака трајале су и после завршетка рата у Персијском заливу. Почетком септембра 1996, америчка

(око 15 долара по барелу). Уочи рата у Заливу поново је дошло до пораста цене до нивоа од 26 долара. Последњих година цена нафте одржава се у границама од 18 до 21 долара по барелу.

⁵ Б. Мамула, *Одбрана малих земаља*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1988, стр. 107.

авијација и ратни бродови бомбардовали су циљеве у северном, као и јужном Ираку. За регион насељен Курдима Американци су посебно заинтересовани, будући да се тамо налазе главна ирачка нафтна поља (Мосул, Киркук и друга).

Искуства Ирака из деведесетих година указују на разорну моћ санкција међународне заједнице, која се испољава на најоштрији начин код најширих слојева друштва. За разлику од својевременог ембарга чланица ОПЕК-а према развијеним земљама, забрана извоза некој чланице те заједнице од стране УН изузетно је моћно средство у остваривању политике доминације и чинилац изазивања унутрашње нестабилности. Тим пре што већина тих земаља свој просперитет заснива искључиво на богатим резервама „црног злата“. На пример, у америчком Конгресу, средином 1996. године, изгласан је тзв. Д'Аматов закон, назван према конзервативном америчком сенатору Алфонсу Д'Амату, којим је предвиђена дужност америчког председника да примени бар две санкционе мере, са листе од шест могућих, према компанијама које: „инвестирају 40 или више милиона долара годишње у Либији или у Ирану, или крше ембарго према Либији, односно продају оружје, авионе или рафинеријску опрему“. Специфичност Закона је да подразумева завођење санкција и према корпорацијама из „трећих земаља“ које са кажњеним државама (оптужене за тероризам) обављају послове изнад одређеног лимита (20 милиона у 1997. години). С обзиром на висок обим текућих инвестиција западних земаља (САД, Француска, Немачка, Италија) у петрохемијски комплекс арапских земаља, не-реално је очекивати стриктно спровођење тих санкција. На пример, француска компанија „Тотал“ уложила је 1995. године у иранску нафтну индустрију 600 милиона долара.

Верски и идеолошки сукоби на Блиском истоку су стари, али у вези с петролејом добијају на оштрини. На том простору преламају се не само арапско-израелски односи него и супротности између самих арапских земаља (ирачко-ирански рат, раздвајање два Јемена, шеснаестогодишње крвопролиће у Либану, турско-сиријске размирице).⁶ Због тога је ниво привредне сарадње између тих земаља низак, што је у супротности са процесима економске интеграције у осталим деловима света. На пример, више од 60 одсто извоза Саудијске Арабије иде у развијене индустријске земље, а само шест одсто у Јордан. Такође, више од 60 одсто јорданског извоза иде у развијене земље, првенствено у Европску унију и Сједињене Америчке Државе. Изузимајући Турску, Израел и Египат, због високих производних трошкова, те земље нису успеле да створе међународно конкурентне привреде. Тако је недавно, пре свега због политичких несугласица, пропао и покушај повезивања више држава око тзв. гасовода мира. Наиме, непосредно уочи Каирске конференције о Блиском истоку и Северној Африци (крајем 1996.

⁶ М. Пујић, Р. Радиновић, П. Обрадовић, *Одбрана и заштита*, „Наука“, Београд, 1992, стр. 72.

године), пропао је план око изградње гасовода који је требало да повеже Египат, Израел, палестинске територије, Сирију и Турску, ради коришћења богатих египатских резерви земног гаса – око 300 милијарди кубних метара. Упркос економских предности тог пројекта, веза између Порт Саида у Египту и Анталије у Турској оствариће се директним цевоводом дужине 300 km, који ће италијанска фирма ЕНИ (Национално предузеће за течна горива), у сарадњи с америчком корпорацијом „Амоко“, поставити на дну мора.

Несумњиво, регион Блиског и Средњег истока остаће још дуго извор кризних процеса, нарочито због богатих нафтних налазишта. Због тога наведене земље ће и даље бити добро тржиште за пласман нових типова оружја и војне опреме великих извозника (САД и Француска, пре свега), што није неважно у условима посустале војне привреде у периоду после „хладног рата“.

Каспијски басен – алтернатива Блиском истоку

На самиту земаља НАТО-а у Риму (новембра 1991) дефинитивно је победио став да Западноевропска војна алијанса мора остати окосница будућег система безбедности у Европи јер, наводно, још нису нестале опасности и претње Западној Европи од могуће употребе нуклеарног оружја којим располажу Русија, Украјина, Белорусија и Казахстан. Наглашено је, такође, да постоји опасност од неконтролисаног ширења нуклеарног оружја и нуклеарне технологије, као и од амбиција екстремног ислама да дође до тог оружја, загосподари Средњим истоком и угрози изворишта петролеја од којих зависе западне земље.⁷

Програмом „Партнерство за мир“, који је усвојен у Бриселу (јануар 1994) и којем је већ приступило 27 земаља, предвиђено је, упркос противљењу Русије, ширење НАТО-а далеко према истоку – Украјини, новим закавказким државама (Грузија, Јерменија и Азербејџан) и централно-азијским државама (Казахстан, Киргистан, Туркменистан, Таџикистан и Узбекистан). Због тога је у том региону, марта 1997, боравио и генерални секретар НАТО-а Хавијер Солана. Мада и у САД постоје ставови према којима Русију и даље треба посматрати као велику силу, па је неопходно да се уважавају и њени интереси, изражена су настојања за убрзаније ширење Северноатлантског пакта. Заговорници тзв. германо-централистичке опције будућу безбедност Европе виде у сарадњи и с ослонцем на Немачку, па сматрају да ширење НАТО-а на исток доприноси повећању безбедности источне границе Немачке и Западне Европе. Међутим, уколико би се у догледној будућности процес ширења НАТО-а, после пријема Мађарске, Чешке, Пољске, Словачке, Румуније и Бугарске, завршио и укључивањем земаља црноморског, односно каспијског басена, то би представљало,

⁷ Т. Мирковић, *Будућност алијансе и безбедност Европе*, „Војска“, бр. 227, 1996, стр. 36.

Карта постојећих и могућих гасовода Каспијског басена

на неки начин, и остварење вековног немачког сна о продору на исток,⁸ према богатим нафтним подручјима.

Управо се у каспијском региону, попут Блиског или Средњег истока, укрштају интереси више држава, с тежњом за политичком доминацијом. Јер, централна Азија (са Каспијским морем), несумњиво је последње преостало подручје света са значајним и недовољно експлоатисаним лежиштима минералних сировина (нафта и природни гас, пре свега) и потенцијалом да у предстојећим деценијама на глобалном политичком плану постане чинилац какав је сада „петролејски“ Блиски исток. Процењује се, наиме, да би нафта из нових земаља око Каспијског мора, иначе чланица Заједнице Независних Држава, могла да буде алтернатива постојећој претераној зависности Запада од блискоисточних лежишта. Тиме се може објаснити велика заинтересованост петролејских компанија да у каспијском басену добију концесије за истраживање и експлоатацију нафте. Већ 1993. године, америчка компанија „Shevron“ склопила је са Казахстаном уговор у вредности од 20 милијарди долара да би се развило велико налазиште Тенгиз у приобаљу Каспијског мора. Почетком наредне декаде требало би да се из тог налазишта оствари производња од приближно 700.000 барела нафте дневно.

⁸ М. Вуковић, *Последице уједињења Немачке на безбедност Европе*, „Војно дело“, бр. 3/4, 1993, стр. 206.

На западној обали Каспијског мора, Азербејџан је, до краја 1996. године, закључио неколико споразума са конзорцијумом страних нафтних компанија, који предводи амерички „Амоко“. Нафта из нових налазишта потећи ће 2003. године, а до 2007. године производња ће достићи седам милиона тона годишње. Досадашње западне инвестиције у перспективни петролејски сектор Азербејџана премашују 12 милијарди долара. Међутим, упркос изузетном богатству нафтом, постоје различита виђења решења за транспорт тог енергента до најближих лука да би се подмирили потрошачи широм света. За различите трасе нафтовода заинтересовано је више страна (Русија, Иран, Турска).

За Русију су нове државе њено „блиско иностранство“, па политика те земље тежи свестраној реинтеграцији тог простора, уз истовремено спречавање евентуалне доминације неке друге силе у региону. Такав став потврђује и демарш који је из Москве упућен 1994. године Лондону, у којем се тврди да је Каспијско море „заједнички резервоар“ свих држава у његовом приобаљу, па да, према томе, и питање експлоатације нафте мора да буде предмет заједничке одлуке. Према најновијим иницијативама, природно благо које се налази у том мору припада свим обалним земљама, мада званичници у Бакуу често наглашавају да „Азербејџан није спреман за такве компромисе“.

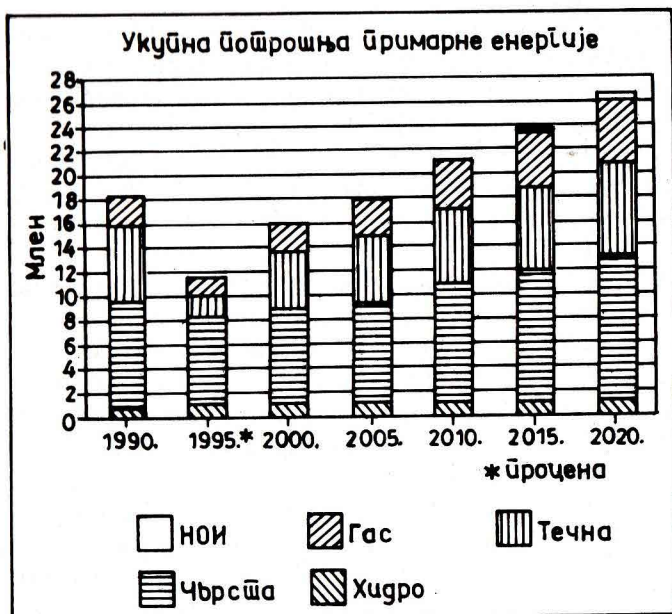
Користећи постојећу инфраструктурну повезаност, Москва настоји да оствари утицај над слабо развијеним централизованим економијама, при чему стране инвеститоре у енергетски, као и у друге секторе, доживљава као претњу сопственим интересима. Главни ослонац Русије у остварењу утицаја у региону јесу нафтоводи који воде преко њене територије, односно могућност да Москва, према потреби, заврне славине (графикон 1).

На том подручју се показало да нафта може да утиче и на дужину сукоба (рат у Чеченији, у којем је страдало око 80.000 људи), јер је престанак ратних сукоба у Чеченији умногоме везан за будуће послове око транспорта нафте из република богатих нафтом. Наиме, кроз ту руску републику, кроз места Буђановск и Первомајскоје пролази главна саобраћајница Баку – Новоросијск за продају нафте западним купцима. У Новоросијску (на обали Црног мора) нафта би се претакала у танкере, а потом другим нафтоводом, из бугарске луке Бургас, стизала до европских купаца. Алтернатива том путу био би невелики нафтовод кроз Грузију и Азербејџан.

Најкраћа маршрута до Црног мора иде преко Јерменије. Међутим, да би се изградио тај нафтовод Азербејџан и Јерменија би морали да реше спор око јерменске енклаве Нагорно-Карабах. Истина, после рата повезаног са великим губицима, енклава око главног града Степанакерта, заједно са већим делом околне територије, стављена је под војну контролу Јеревана, али је тај успех плаћен економском блокадом од стране Турске и Азербејџана. Енергетску блокаду Азербејџан је посебно искористио као средство притиска на суседну земљу, па је у Јерменији између 1983. и 1988. године преполовљена потрошња енергије. Влада

у Јеревану је била принуђена да 1995. године поново изда налог за рад атомске централе у Октемберијану, мада је, због ризика од систематских кварова, била затворена 1988. године.

Графикон 1

Укупна потрошња примарне енергије СР Југославије

Очигледно, транспорт нафте руским нафтоводом остаје, барем за сада, довољно поуздан за нафтом богате државе региона, па би требало већ у августу 1997. године да из Азербејџана потече прва нафта према купцима на Западу. На основу наведеног, јасно је са којим би се тешкоћама суочила Русија да је грађански рат у Чеченији настављен, односно да је уништен нафтовод.

Процене на почетку деведесетих година да ће новонастале муслиманске земље централне Азије потпасти под утицај иранског фундаментализма нису се обистиниле. Осим тога, Иран у знатној мери своје оружане снаге опрема увозом ратне технике из Русије. С друге стране, западне земље нису биле вољне да дозволе изградњу нафтовода преко територије Ирана, мада је то, у извесном погледу, најприроднији пут.

У Анкари су се, минулих година, с посебном пажњом пратиле расправе око изградње нафтовода који би ишао, делом, и преко њене територије. Тим пре што би током 1997. године требало да се одлучи да ли ће се градити нафтовод вредан више милијарди долара дуж границе са Ираном, преко јерменског подручја, до турске средоземне луке Џејхан, чиме би се заобишле „иглене уши“ Босфора. То би за

Турску био посао столећа, којим би решила многе економске и друштвене проблеме (ширење исламизма, проблем курдске мањине итд.). Извесни аналитичари су већ пожурили да тај пројекат назову „Нафтовод мира“, јер његова реализација претпоставља измирење завађених суседа Азербејџана и Јерменије.

На основу наведеног, реално је очекивање да ће позиције Русије у региону око Каспијског мора бити и даље јаке. Треба, међутим, узимати у обзир чињеницу да је стратешко спречавање страних инвестиција (САД, пре свега) у централноазијском региону у време тзв. глобализације капитализма исувише скупо за Русију, односно неодрживо на дуге стазе. Сједињене Америчке Државе за сада, не наступају отворено, јер би им конфронтирање око тог региона донело веће геополитичке штете од могуће добити.

Земље из Заједнице Независних Држава са богатим резервама нафте имају, несумњиво, добру основу за свестран привредни развој. Међутим, велико природно богатство, само по себи, не мора увек да значи и привредни развој. Чињеница је да су најбржи економски раст у последње три деценије оствариле земље сиромашне природним богатствима: Јужна Кореја, Тајван, Хонг-Конг и Тајланд, за разлику од, на пример, Гане, Нигерије, Мексика и Венецуеле. Многе, некада перспективне земље ОПЕК-а налазе се у економским и финансијским тешкоћама, чак и нафтом најбогатија од свих – Саудијска Арабија. На пример, иако је у периоду од 1977. до 1980. године цена нафте повећана за 154 одсто, у Мексику и Нигерији је дошло до погоршања платног биланса и споријег привредног раста у односу на претходни период. Нигерија је од стицања независности преживела грађански рат, неколико војних пучева и невероватне размере корупције. Према извесним проценама, 75 одсто новца који се инвестира у велике пројекте у јавном сектору одлази у џепове државних службеника, служи за подмићивање или завршава на приватним рачунима у иностраним банкама. Нигерија је сада једна од најзадуженијих земаља Африке, с најнижом стопом раста. Многи аналитичари разлоге за такве процесе виде у неинвестирању у условима наглог прилива капитала од сировина, када, по правилу, долази до прекомерног ширења јавног сектора. У случају пада цена долази до буџетског дефицита, а решење се тражи у повећању испоруке нафте. Од свих чланица ОПЕК-а Венецуела, са производњом од око три милиона барела на дан, највише прекорачује додељену квоту од 2,359 милиона барела. Не обазирјући се на апеле осталих чланица, та земља је решена да, уз помоћ иностраних инвестиција, повећа капацитете за производњу нафте.

Упркос интересу великих сила, владе нафтом богатих држава могу рационалним располагањем сировинама, умногоме да допринесу економској и политичкој стабилности својих земаља. Јер, живот искључиво на рачун сировина може да поремети функционисање читаве привреде и да доведе, у крајњем, до кризних процеса.

Енергетски потенцијал СР Југославије заснива се, углавном, на богатим резервама лигнита и хидропотенцијалу река, док су сирова нафта, природни гас, уљни шкриљци, резерве урана и нови и обновљиви извори енергије скромно заступљени у енергетском билансу. Ипак, вишегодишње санкције Уједињених нација према СР Југославији показале су колико недостатак и само једног енергента (нафта) може да успори привредни развој земље. Наиме, године 1990. потрошња течних горива у СР Југославији је износила око 6,1 милион тона, при чему је домаћа производња подмиривала само 20 одсто потреба. Удео нафте у укупној потрошњи примарне енергије износио је 1990. године око 30 одсто (графикон 1). Према проценама наведеним у Стратегији развоја енергетике СР Југославије до 2020. године, са визијом до 2050. године потрошња течних горива требало би да достигне ниво од 7,5 милиона тона, односно око 660 kg по становнику (око 50 одсто садашњег просека европских земаља тржишне привреде).

Очигледно, у остварењу пројектованог енергетског биланса у предстојећем периоду енергетика СР Југославије суочаваће се са тешкоћама, односно реално је очекивати и њен значајнији утицај на креирање спољне политике земље. Управо је енергетика, поред међународног притиска, била један од чинилаца међусобног признавања и успостављања односа између Југославије и Хрватске (23. августа 1996). Наиме, СР Југославија је заинтересована за транспорт нафте⁹ преко јадранског нафтовода непосредно до својих рафинерија, док Хрватска свој интерес види у увозу електричне енергије из Србије. Како СР Југославија припада групи земаља које су сиромашне резервама нафте, с војностратејског становишта, у предстојећем периоду, неопходно је предузимати следеће активности:

- рационална потрошња нафте, односно њено коришћење само за производњу бензина, уља, сировина за петрохемију и слично, како би се смањио њен увоз;
- замена нафте другим енергентима за потребе грејања;
- интензивније истраживање нових нафтоносних лежишта;
- стварање дугорочних, односно стабилних аранжмана са земљама из којих се увози нафта;
- стварање и одржавање стратешких резерви нафте које би се користиле у ванредним приликама.

Закључна разматрања

Када су се седамдесетих година развијене земље озбиљно суочиле са несташицом нафте, експерти су предвиђали убрзано исцрпљивање резерви тог природног богатства, а прогнозама из 1980. године предвиђена је до краја века цена од 100 долара по барелу.

⁹ П. Симић, *Спољна политика Савезне Републике Југославије – континуитет и промене*, „Војно дело“, бр. 2, 1997, стр. 18.

Упркос чињеници да је из земљине утробе у периоду после 1973. године исцрпљено око 500 милијарди барела нафте (приближно 80 милијарди тона), односно око 85 одсто резерви процењених пре 20 година, свет ће имати довољно нафте у наредних 44 године, чак и под условом да се не пронађу нова лежишта. Наиме, страх од nestaшице нафте натерао је водеће светске компаније да траже нова налазишта, а постепено ће опадати и удео нафте у подмиривању светских потреба за енергијом. Године 1990. нафтом је било покривено 40 одсто светских потреба за енергијом, док ће 2020. године тај удео опати на 30 одсто. Многе земље у развоју откриле су минулих година велика изворишта течног горива, у износу од око 15 милијарди тона, што је довољно за 25 година, па је опао и увоз у земље у развоју.

Развијене земље већ двадесетак година интензивно спроводе програме рационалне потрошње енергије, пре свега ради смањења прекомерне зависности од увоза нафте. Тако се, на пример, амерички председник Џ. Картер у свом програму мера, јула 1979. године, zaloжио, између осталог, за оснивање „Корпорације енергетске безбедности“ и замењивање увозне нафте алтернативним изворима енергије (синтетичка горива, сунчева енергија итд.), стварање „Управе енергетске мобилизације“, смањене потрошње нафте за индустријске потребе, и друго. Сличне мере се већ деценијама предузимају и у осталим развијеним земљама. У Јапану се око трећина потреба за енергијом задовољава радом нуклеарних електрана. Такође, у току је увођење технологије за искоришћавање плутонијума, што би Јапану требало да омогући знатније смањење увоза нафте почетком наредног века.

Несумњиво, нафта ће и у наредним деценијама имати наглашен политички и војни значај. Потражња за нафтом 1996. године, после 13 узастопних година раста, достигла је рекордан ниво од 72,22 милиона барела на дан. Због тога је реално очекивање да ће земље чланице ОПЕКА-а, које су 1996. године просечно производеле 25,77 милиона барела дневно, као и друге земље у развоју које имају значајнију улогу у светској минералној економији нафте, настојати да своју петрохемијску индустрију још више усмере на подмиривање све већих енергетских потреба. Чини се, ипак, да ће се значај земаља ОПЕК-а за светску минералну економију нафте смањивати из више разлога:

- сукоби између земаља чланица ОПЕК-а;
- мере УН и других међународних организација према земљама чланицама ОПЕК-а;
- одступање од дозвољених квота производње нафте појединих чланица ОПЕК-а;
- економско-политичка нестабилност земаља које свој развој заснивају искључиво на извозу нафте;
- повећање производње осталих великих светских произвођача (САД, Русија, Кина, Велика Британија и Норвешка);
- све веће учешће нуклеарне енергије у енергетском билансу најразвијених земаља;

- прелазак на нове и обновљиве изворе енергије;
- откривање нових налазишта у земљама у развоју;
- пласирање иностраног капитала у нафтни комплекс земаља у приобаљу Каспијског мора.

Такође, може се очекивати и све већи утицај водећих центара економске и војно-политичке моћи, уједно и највећих корисника нафте, на контролу њене цене на светском тржишту. Осим тога, нафта постаје све значајније средство у остваривању интереса великих сила у многим регионима света. Због тога се може очекивати да ће се њен стратегијски значај, у ширем смислу, за најразвијеније земље временом смањивати, док ће, с друге стране, нафта имати све већи значај за мање државе, како за оне које су сиромашне, тако и за оне које су богате тим природним ресурсом.